

Міжнародний гуманітарний університет Факультет медицини та громадського здоров'я Кафедра акушерства, гінекології та педіатрії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
Медицина катастроф та надзвичайних станів

Галузь знань	_____	22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність	_____	223 «Медсестринство»
Назва освітньої програми	_____	Сестринська справа
Рівень вищої освіти	_____	Бакалавр

РОЗРОБНИКИ СИЛАБУСУ:

Розробники	Контактний телефон, адреса	E-mail
Суслов Олександр Сергійович, викладач кафедри анестезіології та реанімації МГУ	+38(099)109-92-86 Вул.Фонтанська дорога 23/1	mgu.klinik@ gmail.com
Тарабрін Олег Олександрович, д.мед.н., проф. кафедри анестезіології та реанімації МГУ	+38(099)109-92-86 Вул.Фонтанська дорога 23/1	mgu.klinik@ gmail.com

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Екстремальна медицина – наука, яка вивчає теоретичну і практичну підготовку студентів до організації медичного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій, підготовку для роботи у системі охорони здоров'я на різних рівнях управління, в тому числі формуваннях і закладах служби медицини катастроф та медичної служби ДСНС.

Організація навчального процесу здійснюється за вимогами Європейської кредитно-трансферної системи.

Метою викладання навчальної дисципліни «Медицина катастроф та надзвичайних станів» є формування у студента теоретичних і практичних знань, необхідних майбутньому фахівцю визначати основні принципи оцінки стану постраждалих при надзвичайних ситуаціях, оволодіти навичками надання домедичної допомоги постраждалим і пораненим. Демонструвати вміння та навички згідно освітньокваліфікаційної програми.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ, ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми дисципліни «Медицина катастроф та надзвичайних станів» формуються наступні компетентності із передбачених освітньою програмою:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері медсестринства або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, прав і свобод громадянина в Україні.

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 6. Здатність спілкуватися державною мовою. **ЗК**

10. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК 2. Здатність розпізнавати й інтерпретувати ознаки здоров'я і його змін, хвороби (оцінка/діагноз), обмежень можливості життєдіяльності при різних захворюваннях та станах.

ФК 5. Здатність ефективно застосовувати сукупність медсестринських навичок (вмінь), медичних засобів, втручань та дій для забезпечення догляду, враховуючи задоволення потреб пацієнта у комфорті, харчуванні, особистій гігієні та здатності особи задовольняти свої щоденні потреби.

ФК 14. Здатність організовувати та надавати невідкладну допомогу при різних гострих станах.

ФК 19. Здатність використовувати протоколи для стратифікації ризиків та прогнозу для одужання і якості життя.

Навчальна дисципліна «Медицина катастроф та надзвичайних станів» забезпечує досягнення **програмних результатів навчання (ПРН)**, передбачених освітньою програмою:

ПРН 1. Проводити суб'єктивне та об'єктивне обстеження різних органів і систем пацієнта та оцінювати отримані дані. **ПРН**

2. Проводити діагностику згідно спеціалізації: виявляти та оцінювати проблеми пацієнта.

ПРН 3. Планувати медсестринські втручання.

ПРН 4. Здійснювати контроль за роботою молодшого медичного персоналу та станом інвентарю.

ПРН 5. Здійснювати медсестринське адміністрування.

ПРН 6. Забезпечувати здоровий мікроклімат в колективі.

ПРН 7. Брати участь у забезпеченні спостереження за здоровим і перехворілим населенням, реабілітації та диспансерного нагляду. **ПРН**

8. Виконувати медичні маніпуляції з метою забезпечення санітарно-протиепідемічного режиму.

ПРН 10. Виконувати найпростіші методи фізіотерапії.

ПРН 11. Координувати дії за допомогою поєднання декількох навичок для забезпечення харчування пацієнта.

ПРН 12. Належно виконувати медичні маніпуляції з метою проведення заходів щодо стабілізації функціонального стану організму. **ПРН**

14. Вміти підготувати пацієнта, здійснити забір і скерування біологічного матеріалу на лабораторне та інструментальне дослідження. **ПРН**

15. Надавати екстрену долікарську медичну допомогу на підставі діагнозу невідкладного стану. **ПРН 16.** Здатність до точності при здійсненні взаємозалежних професійних функцій.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною *Знати:*

- медико-санітарну обстановку в осередках надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу;
- способи і засоби захисту населення від вражаючих факторів, що приводять до виникнення надзвичайних ситуацій, в тому числі при застосуванні сучасних видів озброєння;

- структуру і організацію Державної служби медицини катастроф України і управління нею відповідно до режиму готовності;
- організацію і управління діями медичних формувань і закладів при ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій мирного і воєнного часу;
- призначення і порядок роботи з приладами радіаційної і хімічної розвідки та дозиметричного контролю; – основи організації планування медичного забезпечення ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та матеріального забезпечення цих заходів;
- основні законодавчі акти, що регламентують організацію і функціонування систем ЄДСЦЗ та Державної служби медицини катастроф.

Вміти:

- класифікувати надзвичайні ситуації;
- користуватися дозиметричними приладами, приладами радіаційної та хімічної розвідки;
- користуватися протигазами, ЗЗК та Л-1;
- використовувати засоби екстреної і специфічної профілактики;
- проводити санітарно-гігієнічні заходи; - організувати надання домедичної допомоги постраждалим;
- проводити оцінку стану постраждалих при надзвичайних ситуаціях техногенного і природного характеру і в бойових умовах;
- надавати медичну допомогу постраждалим і пораненим при основних невідкладних станах;
- проводити медичне сортування при надзвичайних ситуаціях мирного часу та в бойових умовах;
- проводити медичну евакуацію потерпілих при надзвичайних ситуаціях мирного часу та поранених, хворих, уражених в бойових умовах оцінити медико-санітарну обстановку в осередку надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
4	120	14	28	78	3	5	Вибіркова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

	Кількість годин
--	-----------------

Назви тем	усього	лекції	практ.	самост . роб.
Тема 1. Організація захисту населення і території за умов надзвичайних ситуацій.	14	2	4	8
Тема 2. Надзвичайні ситуації природного, техногенного і соціальнополітичного характеру, їх медико-санітарні наслідки.	14	2	4	8
Тема 3. Аварії на радіаційно небезпечних об'єктах, їх медикосанітарні наслідки.	12	2	2	8
Тема 4. Аварії на хімічно небезпечних об'єктах, їх медико -санітарні наслідки.	12	2	2	8
Тема 5. Перша медична допомога постраждалим при надзвичайних ситуаціях.	14	2	4	8
Тема 6. Правові основи Державної служби медицини катастроф (ДСМК).	14	2	2	10
Тема 7. Організація лікувально-евакуаційного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій.	14	2	2	10
Тема 8. Організація санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій.	14	0	4	10
Тема 9. Інформаційне забезпечення, планування роботи і медичне постачання формувань і закладів ДСМК.	12	0	4	8
<i>Усього годин</i>	120	14	28	78
Підсумковий контроль - залік				

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Студенти отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, студенти отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Організація захисту населення і території за умов надзвичайних ситуацій. Основні положення міжнародного гуманітарного права. Єдина державна система цивільного захисту населення і території від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру. Мета, завдання і принципи цивільного захисту населення і території. Завдання і режими діяльності системи цивільного захисту. Основні заходи захисту населення і територій.	4
2	Тема 2. Надзвичайні ситуації природного, техногенного і соціально-політичного характеру, їх медико-санітарні наслідки. Класифікація надзвичайних ситуацій. Медико-санітарні наслідки стихійних лих і техногенних катастроф. Надзвичайні ситуації соціально-політичного характеру та їх наслідки..	4
3	Тема 3. Аварії на радіаційно небезпечних об'єктах, їх медико-санітарні наслідки. Причини та медико-санітарні наслідки аварій на радіаційно небезпечних об'єктах. Оцінка радіаційної обстановки в осередку надзвичайної ситуації. Прилади радіаційної розвідки. Засоби колективного, індивідуального та медичного захисту. Засоби колективного, індивідуального та медичного захисту.	2
4	Тема 4. Аварії на хімічно небезпечних об'єктах, їх медико -санітарні наслідки. Класифікація хімічно небезпечних об'єктів. Причини та медико-санітарні наслідки аварій на хімічно небезпечних об'єктах. Оцінка хімічної обстановки в осередку надзвичайної ситуації. Прилади хімічної розвідки.	2
5	Тема 5. Перша медична допомога постраждалим при надзвичайних ситуаціях. Мета, завдання першої медичної допомоги. Зупинка зовнішньої кровотечі. Серцево-легенева реанімація. Протишокові заходи. Транспортна іммобілізація. Особливості надання першої медичної допомоги при різних видах уражень.	4
6	Тема 6. Правові основи Державної служби медицини катастроф (ДСМК). Нормативно-правові акти, що визначають організацію та діяльність ДСМК. Організація ДСМК. Сили та заклади ДСМК. Взаємодія ДСМК з іншими аварійнорятувальними службами. Особливості організації медичного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій в країнах світу.	2
7	Тема 7. Організація лікувально-евакуаційного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій. Мета і завдання лікувально-евакуаційного забезпечення за умов надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Види і обсяги медичної допомоги. Медичне сортування. Перша лікарська допомога, її зміст та обсяги. Етапи медичної евакуації ДСМК, їх організація та завдання. Особливості організації лікувально-евакуаційного забезпечення при різних видах надзвичайних ситуацій. Особливості організації медичної допомоги дітям за умов надзвичайних ситуацій.	2
8	Тема 8. Організація санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій. Мета і завдання санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення за умов надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру. Поняття карантину та обсервації. Організація санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення в осередках надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.	4

	Організація роботи інфекційного стаціонару в осередках особливо небезпечних інфекцій.	
9	Тема 9. Інформаційне забезпечення, планування роботи і медичне постачання формувань і закладів ДСМК. Організація подачі інформації про надзвичайні ситуації у функціональній підсистемі Міністерства охорони здоров'я України у межах Урядової інформаційно-аналітичної системи з питань надзвичайних ситуацій. Планування заходів медичного забезпечення населення при надзвичайних ситуаціях. Структура плану та зміст його розділів. Організація медичного постачання формувань і закладів ДСМК.	4
	Усього	28

7. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЛЕКЦІЙ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Організація захисту населення і території за умов надзвичайних ситуацій.	2
2	Тема 2. Надзвичайні ситуації природного, техногенного і соціально-політичного характеру, їх медико-санітарні наслідки.	2
3	Тема 3. Аварії на радіаційно небезпечних об'єктах, їх медико-санітарні наслідки.	2
4	Тема 4. Аварії на хімічно небезпечних об'єктах, їх медико-санітарні наслідки.	2
5	Тема 5. Перша медична допомога постраждалим при надзвичайних ситуаціях.	2
6	Тема 6. Правові основи Державної служби медицини катастроф (ДСМК).	2
7	Тема 7. Організація лікувально-евакуаційного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій.	2
	Усього	14

8. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни «Медицина катастроф та надзвичайних станів» включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів тощо.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Організація захисту населення і території за умов надзвичайних ситуацій.	8
2	Тема 2. Надзвичайні ситуації природного, техногенного і соціально-політичного характеру, їх медико-санітарні наслідки.	8
3	Тема 3. Аварії на радіаційно небезпечних об'єктах, їх медико-санітарні наслідки.	8
4	Тема 4. Аварії на хімічно небезпечних об'єктах, їх медико-санітарні наслідки.	8
5	Тема 5. Перша медична допомога постраждалим при надзвичайних ситуаціях.	8
6	Тема 6. Правові основи Державної служби медицини катастроф (ДСМК).	10
7	Тема 7. Організація лікувально-евакуаційного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій.	10
8	Тема 8. Організація санітарно-гігієнічного та протиепідемічного забезпечення населення за умов надзвичайних ситуацій.	10
9	Тема 9. Інформаційне забезпечення, планування роботи і медичне постачання формувань і закладів ДСМК.	8
Усього		78

9. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль , який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль , який здійснюється у ході проведення заліку.	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, іспит
--	---

10. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЕКЗАМЕНУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання

<i>Поточний контроль</i>			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виноситься на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10
1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
Підсумковий контроль			50
Всього балів			100

11. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Студент володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Студент був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» Fx – від 35 до 59 балів. Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	Fx	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Організація медичного забезпечення військ. Підруч. для студ. вищ. мед. закл. Освіти України III-IV рівнів акредитації / За редакцією професора Бадюка М.І. – К.: “МП Леся”, 2014. – 430 с.
2. Військово-медична підготовка. / Під редакцією Бадюка М.І. – К.: „МП Леся“, 2007. – 482 с.
3. Медицина катастроф. Навчальний посібник/ Під ред. проф. Кочіна.- К: “ Здоров’я” - 2001- 290 с.
4. Цивільний захист. Підруч. для студ. вищ. мед. закл. освіти України III-IV рівнів акредитації/ За редакцією П.В. Олійник-В. К: «Нова Книга»2013.-326с. 5. Медицина надзвичайних ситуацій. Підруч. для студ. вищ. мед. навчальних закладів IV рівня акредитації/ За редакцією В.В. Чаплик-В. К: «Нова Книга»-2012.-350с.

Додаткова:

1. Васійчук В.О., Гончарук В.Є., Качан С.І., Мохняк С.М. Основи цивільного захисту: Навч. посібник / Львів, 2010.- 384 с.
2. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навч. посібник.– К: Центр учбової літератури, 2008.– 158 с.
3. Русаловський А.В., Вендичанський В.Н. Цивільний захист: Навч. Посібн./За наук.ред. Запорожця О.І., -К.: АМУ, 2008, -250с.
4. Планування медичного забезпечення населення адміністративної території при надзвичайних ситуаціях. Методичні рекомендації/Під ред. ВолошинаВ.О. -Київ, 2000, - 102с.
5. Основи медицини катастроф/ під редакцією Бондаренко Н.І., Ковалева Е.З. – Донецьк: “Кассіопея”, 1998, - 366 с.
6. Гридасов В.І., Ковальов В.М., Катрис М.В. та ін. Медицина катастроф / Підручник – Харків.: “Золоті сторінки”. – 2002. –280 с.
7. Воробйов О.О., Кардаш В.Е. Медицина катастроф / Навчальний посібник. – Чернівці. – 2000. – 152 с.
8. Організація роботи інформаційно-аналітичної системи МОЗ України з питань надзвичайних ситуацій (Практичний посібник) / МОЗ України, Український НПЦ екстреної медичної допомоги та медицини катастроф / За ред. проф.. Волошина В.О. – 2000, - 96 с.
9. Епідеміологія надзвичайних станів (з військовою епідеміологією) / Під. ред. Гоца Ю.Д. – К.: - 2001. – С. 21-44.

Електронні інформаційні ресурси

1. <http://www.moz.gov.ua/ua/portal> – офіційний веб-сайт МОЗ України;
2. <http://inmeds.com.ua> – веб-ресурс «Єдиний медичний простір»;
3. <http://www.nbuv.gov.ua> – Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського.